ВИЩА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

УДК 378.091:316.46]:373.2
DOI https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-3-8-13

Зажарська Ганна Петрівна,
кандидатка педагогічних наук,
старший викладач кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
anna.zazharskaya@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0732-8610

ЛІДЕРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, спрямованими на підвищення якості освітніх послуг, упровадження компетентнісного підходу, забезпечення академічної свободи педагогів та інтеграцію до європейського освітнього простору. У цих умовах особливої значущості набуває професійна підготовка педагогічних кадрів нового покоління, здатних ефективно діяти в умовах постійних змін, приймати відповідальні рішення, ініціювати інновації та організовувати продуктивну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу.

Особливі вимоги висуваються до професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, який сьогодні виступає не лише організатором освітнього процесу, а й лідером дитячого колективу, наставником, фасилітатором, партнером для батьків і колег. Реалізація положень Державного стандарту дошкільної освіти та Професійного стандарту вихователя потребує від майбутнього педагога високого рівня професійної компетентності, готовності до інноваційної діяльності, ефективної комунікації, роботи в команді та постійного професійного саморозвитку. Усі ці якості значною мірою визначаються рівнем сформованості лідерської компетентності.

Лідерська компетентність розглядається як інтегральна характеристика особистості майбутнього вихователя, що поєднує ціннісні орієнтації, професійні знання, комунікативні, організаторські, управлінські та рефлексивні вміння, здатність мотивувати інших, приймати ефективні рішення, конструктивно вирішувати професійні завдання та забезпечувати позитивний психологічний клімат у колективі. Саме вона виступає одним із визначальних чинників професійної успішності педагога, його конкурентоспроможності на ринку праці та готовності до професійного зростання.

Попри значний інтерес науковців до проблем професійної підготовки майбутніх педагогів, розвитку їхніх професійних компетентностей та лідерських якостей, питання формування лідерської компетентності саме як складової професійної успішності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потребує подальшого теоретичного осмислення та практичного обґрунтування.

Проблема формування лідерської компетентності майбутніх педагогів є одним із пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки. Її актуальність зумовлена реформуванням системи освіти, упровадженням компетентнісного підходу, розвитком педагогіки партнерства та зростанням вимог до професійної успішності сучасного педагога.

Теоретичні засади педагогічного лідерства, сутність лідерської компетентності та особливості її розвитку в умовах професійної підготовки майбутніх педагогів досліджують В. Мороз, М. Починкова, О. Товканець, Е. Чепіга, які розглядають лідерську компетентність як інтегра-

тивне особистісно-професійне утворення, що забезпечує готовність педагога до ефективної взаємодії, прийняття відповідальних рішень, організації командної діяльності та професійного саморозвитку. Особливу увагу науковці приділяють визначенню її структурних компонентів, критеріїв і показників сформованості, а також педагогічних умов розвитку у процесі професійної підготовки.

Значний внесок у дослідження проблеми формування лідерської компетентності майбутніх педагогів зроблено сучасними українськими науковцями, які аналізують методологічні підходи до її розвитку, сучасні освітні технології та перспективи впровадження моделей освітнього лідерства у закладах вищої освіти. Дослідники наголошують, що «лідерська компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності педагога, яка поєднує стратегічне мислення, емоційний інтелект, комунікативні здібності, відповідальність, здатність до інноваційної діяльності та ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу» (Чепіга, 2025). Наразі підкреслюється необхідність подальшого вдосконалення технологій її формування в системі педагогічної освіти.

Психологічні аспекти розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів висвітлено у працях О. Логвись, яка акцентує увагу на ролі емоційного інтелекту, рефлексії, ціннісних орієнтацій, мотивації досягнення успіху та здатності до фасилітації освітнього процесу як чинників становлення педагогічного лідерства (Логвись, 2022).

Окремий напрям досліджень присвячено взаємозв'язку лідерської компетентності та професійного розвитку педагога. Науковці зазначають, що сформована лідерська компетентність «сприяє професійному саморозвитку, конкурентоспроможності, готовності до інноваційної діяльності, ефективному прийняттю управлінських рішень та успішній професійній самореалізації майбутнього фахівця» (Починкова, 2024).

Водночас аналіз наукових праць свідчить, що попри значний доробок учених недостатньо дослідженим залишається питання розгляду лідерської компетентності саме як складової професійної успішності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Потребують подальшого теоретичного обґрунтування її структура, функції, педагогічні умови формування та механізми впливу на професійне становлення майбутніх вихователів у процесі їхньої фахової підготовки. Саме це зумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні лідерської компетентності як важливої складової професійної успішності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, визначенні її структури, функцій та педагогічних умов формування у процесі професійної підготовки.

Методологічною основою дослідження стали аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний і середовищний підходи, які забезпечують комплексне осмислення процесу формування лідерської компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Для досягнення мети дослідження нами було використано комплекс теоретичних методів: аналіз, порівняння та систематизацію наукових джерел, термінологічний аналіз, узагальнення й систематизацію наукових положень, що дало змогу обґрунтувати зміст, структуру та педагогічні умови формування досліджуваного феномена.

У сучасних умовах реформування системи освіти України педагогічне лідерство набуває особливого значення як чинник забезпечення якості освіти, професійного розвитку педагогів та ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Заклад дошкільної освіти сьогодні потребує вихователя нового покоління – ініціативного, відповідального, відкритого до інновацій, здатного організувати освітній процес на засадах партнерства, мотивувати дітей до пізнання, конструктивно взаємодіяти з батьками та колегами, приймати виважені професійні рішення. Саме тому одним із пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх вихователів є формування їхньої лідерської компетентності як важливої складової професійної успішності.

Досліджуючи проблему формування лідерської компетентності майбутнього вихователя, необхідно визначити сутність понять «лідерство», «лідерська компетентність» та «професійна успішність».

У педагогічній науці поняття «лідерство» трактується як соціально-психологічний феномен, що характеризує здатність особистості впливати на інших, об'єднувати їх навколо спільної

мети, мотивувати до діяльності та організовувати ефективну взаємодію. Без нього неможливо досягнути цілей інноваційного характеру, значущих для організації. На відміну від формального керівництва, педагогічне лідерство ґрунтується на професійному авторитеті, моральних цінностях, відповідальності, довірі та партнерських відносинах (Діденко & Костюченко, 2022).

Для майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти лідерство проявляється у здатності створювати сприятливе освітнє середовище, ініціювати позитивні зміни, підтримувати атмосферу співробітництва, сприяти розвитку потенціалу кожної дитини, координувати взаємодію педагогічного колективу та сім'ї.

Лідерську компетентність доцільно розглядати як інтегративну характеристику особистості майбутнього вихователя, що поєднує систему професійних знань, цінностей, мотивів, особистісних якостей, практичних умінь і досвіду, необхідних для ефективного здійснення педагогічного лідерства. Вона забезпечує готовність майбутнього педагога організовувати командну діяльність, приймати відповідальні рішення, ефективно комунікувати, розв'язувати професійні проблеми, здійснювати рефлексію та безперервний професійний саморозвиток (Діденко & Костюченко, 2022).

Поняття «професійна успішність» відображає інтегральний результат професійної діяльності педагога, який виявляється у високому рівні професійної компетентності, результативності педагогічної діяльності, здатності до самореалізації, професійного зростання, інноваційної активності, задоволеності працею та позитивному визнанні результатів професійної діяльності з боку учасників освітнього процесу.

Визначимо структуру лідерської компетентності майбутнього вихователя, адже аналіз наукових праць та специфіки професійної діяльності вихователя дає підстави розглядати її як багатокомпонентне утворення.

На нашу думку, структура лідерської компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів:

1) мотиваційно-ціннісний компонент характеризує професійну мотивацію, гуманістичні цінності, відповідальність, прагнення до професійного вдосконалення, готовність брати на себе ініціативу та відповідальність за результати діяльності;

2) когнітивний компонент передбачає систему знань про педагогічне лідерство, психологію управління, сучасні освітні технології, командну взаємодію, педагогічний менеджмент, комунікацію та особливості розвитку дітей дошкільного віку;

3) комунікативно-організаційний компонент включає здатність ефективно спілкуватися, працювати в команді, координувати діяльність учасників освітнього процесу, розв'язувати конфлікти, приймати рішення та організовувати спільну діяльність;

4) емоційно-етичний компонент характеризується розвиненим емоційним інтелектом, емпатією, педагогічною етикою, толерантністю, стресостійкістю та здатністю підтримувати позитивний психологічний клімат;

5) рефлексивно-діяльнісний компонент відображає готовність до самооцінювання власної діяльності, критичного мислення, аналізу професійного досвіду, саморозвитку та впровадження інновацій.

Запропонована структура є цілісною системою, у якій кожний компонент взаємодіє з іншими та забезпечує ефективне виконання вихователем професійних функцій.

Професійна успішність майбутнього вихователя безпосередньо залежить від рівня сформованості його лідерської компетентності. Саме лідерські якості забезпечують здатність педагога швидко адаптуватися до змін, організовувати ефективну командну взаємодію, упроваджувати інновації, конструктивно вирішувати професійні проблеми та досягати високих результатів освітньої діяльності.

Лідерська компетентність виступає не лише характеристикою професійної готовності майбутнього вихователя, а й важливим ресурсом його професійного розвитку. Вона сприяє формуванню позитивної професійної мотивації, розвитку творчого потенціалу, підвищенню рівня педагогічної майстерності та готовності до безперервного навчання.

Таким чином, професійна успішність майбутнього вихователя є результатом гармонійного поєднання професійних компетентностей, особистісних якостей та сформованої лідерської компетентності, яка забезпечує ефективне виконання професійної діяльності.

Ефективність формування лідерської компетентності значною мірою визначається створенням відповідних педагогічних умов.

До основних педагогічних умов, на нашу думку, належать:

– формування позитивної мотивації здобувачів освіти до розвитку власного лідерського потенціалу;

– інтеграція змісту дисциплін професійної підготовки з проблематикою педагогічного лідерства;

– використання компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та акмеологічного підходів;

– створення освітнього середовища, що стимулює ініціативність, відповідальність, командну взаємодію та творчість;

– залучення здобувачів до волонтерської, проєктної, науково-дослідної та громадської діяльності;

– забезпечення рефлексивного супроводу професійного становлення майбутніх вихователів.

Саме сукупність зазначених умов забезпечує поступове формування готовності майбутнього педагога до реалізації лідерської ролі у професійній діяльності.

Важливу роль у розвитку лідерської компетентності відіграє застосування сучасних освітніх технологій, зокрема проєктне навчання, яке сприяє розвитку відповідальності, командної роботи, комунікації, прийняття рішень та лідерської ініціативи. У процесі виконання проєктів здобувачі освіти навчаються планувати діяльність, розподіляти ролі, досягати спільної мети та презентувати результати власної роботи.

Перспективною технологією є педагогічний коучинг, що стимулює професійне самопізнання, визначення індивідуальної траєкторії розвитку, формування навичок самоорганізації та відповідального прийняття рішень.

Широкі можливості для розвитку лідерських якостей забезпечують тренінгові технології, які спрямовані на розвиток комунікативних умінь, емоційного інтелекту, конфліктологічної компетентності, навичок публічного виступу та роботи в команді.

Ефективним є також кейс-метод, що моделює реальні педагогічні ситуації, формує здатність аналізувати професійні проблеми, прогнозувати наслідки прийнятих рішень та обирати оптимальні способи їх розв’язання.

Важливим інструментом професійного становлення майбутнього вихователя виступає наставництво (менторинг), яке забезпечує передачу професійного досвіду, підтримку особистісного розвитку, формування професійної ідентичності та педагогічної майстерності.

Особливої актуальності набуває використання цифрових технологій. Застосування платформ Google Workspace for Education, Microsoft Teams, Moodle, Canva, Padlet, Mentimeter, Miro, сервісів штучного інтелекту, електронних портфоліо та цифрових засобів проєктної взаємодії сприяє розвитку цифрового лідерства, навичок співпраці, самоорганізації, критичного мислення та професійної мобільності майбутніх вихователів.

Отже, комплексне використання сучасних педагогічних технологій забезпечує формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до інноваційної діяльності, професійного лідерства та успішної самореалізації в закладах дошкільної освіти.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в умовах модернізації дошкільної освіти та зростання вимог до професійної діяльності педагога лідерська компетентність набуває статусу однієї з ключових складових професійної успішності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Її сформованість забезпечує готовність майбутнього фахівця ефективно організовувати освітній процес, здійснювати конструктивну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, ініціювати інноваційні зміни, приймати відповідальні рішення та реалізовувати власний професійний потенціал.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо в розробленні та експериментальній перевірці моделі формування лідерської компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, визначенні критеріїв, показників і рівнів її сформованості, а також у дослідженні можливостей використання цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту для розвитку лідерського потенціалу здобувачів педагогічної освіти.

Список використаної літератури

1. Діденко О., Костюченко М. Лідерська компетентність як предмет наукових досліджень. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки.* 2022. Т. 29, № 2. С. 208–221. DOI: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1046

2. Логвись О. Лідерські якості в контексті професійного становлення особистості майбутнього педагога. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль : СМП "Тайп", 2022. С. 212–214. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27258

3. Починкова М. М. Лідерська компетентність майбутнього педагога як необхідний складник професійної підготовки. *Освіта та педагогічна наука.* 2024. № 2(186). С. 63–72. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2(186)-63-72

4. Чепіга Е. В. Змістовий і дефінітивний аналіз поняття «лідерська компетентність здобувачів вищої освіти». *Гуманізація навчально-виховного процесу.* 2025. № 2(108). С. 212–219. DOI: https://doi.org/10.31865/2077-1827.2(108)2025.339987

References

1. Didenko, O., & Kostyuchenko, M. (2022). Liderska kompetentnist yak predmet naukovykh doslidzhen [Leadership competence as a subject of scientific research]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia: pedahohichni nauky – Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences, 29*(2), 208–221. DOI: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1046 [in Ukrainian].

2. Lohvys, O. Ya. (2022). Liderski yakosti v konteksti profesiinoho stanovlennia osobystosti maibutnyoho pedahoho [Leadership qualities in the context of the professional formation of the personality of the future teacher]. In: *Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti – Development of the teacher's professional skills in the conditions of the new socio-cultural reality.* (pp. 212–214). Ternopil: SMP "Taip". Retrieved from http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27258 [in Ukrainian].

3. Pochynkova, M. (2024). Liderska kompetentnist maibutnoho pedahoha yak neobkhidnyi skladnyk profesiinoi pidhotovky [Leadership Competence of a Future Teacher as a Necessary Component of Professional Training]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences, 2*(186), 63–72. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2(186)-63-72 [in Ukrainian].

4. Chepiha, E. V. (2025). Zmistovyi i definityvnyi analiz poniattia «liderska kompetentnist zdobuvachiv vyshchoi osvity» [Content and definitive analysis of the concept of leadership competence of higher education students]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu – Humanization of the educational process, 2*(108), 212–219. DOI: https://doi.org/10.31865/2077-1827.2(108)2025.339987 [in Ukrainian].

Зажарська Г. П. Лідерська компетентність як складова професійної успішності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти

У статті досліджено проблему формування лідерської компетентності як важливої складової професійної успішності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Обґрунтовано актуальність дослідження в умовах модернізації системи дошкільної освіти, упровадження компетентнісного підходу та зростання вимог до професійної підготовки педагогічних працівників. Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до трактування понять «лідерство», «лідерська компетентність» і «професійна успішність». Визначено сутність лідерської компетентності як інтегративної характеристики особистості майбутнього вихователя, що поєднує

професійні знання, цінності, мотиви, особистісні якості та практичні вміння, необхідні для ефективної педагогічної діяльності. Запропоновано авторське бачення структури лідерської компетентності майбутнього вихователя, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-організаційний, емоційно-етичний і рефлексивно-діяльнісний компоненти. Доведено взаємозв'язок між рівнем сформованості лідерської компетентності та професійною успішністю майбутнього педагога. Визначено педагогічні умови ефективного формування лідерської компетентності у процесі професійної підготовки в закладі вищої освіти. Обґрунтовано доцільність використання сучасних освітніх технологій, зокрема проєктного навчання, коучингу, тренінгових технологій, кейс-методу, наставництва та цифрових інструментів, які забезпечують розвиток лідерського потенціалу, професійної мобільності, комунікативних умінь та готовності до інноваційної діяльності. Зроблено висновок, що формування лідерської компетентності є важливою умовою професійного становлення, конкурентоспроможності та успішної самореалізації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: лідерство, лідерська компетентність, професійна успішність, майбутній вихователь, заклад дошкільної освіти, професійна підготовка, педагогічне лідерство, освітні технології.

Zazharska H. P. Leadership competence as a component of the professional success of future preschool teachers

The article examines the issue of developing leadership competence as an essential component of the professional success of future preschool teachers. The relevance of the study is substantiated by the ongoing modernization of preschool education, the implementation of the competence-based approach, and the increasing requirements for the professional training of pedagogical specialists. The paper analyzes contemporary theoretical approaches to the interpretation of the concepts of leadership, leadership competence, and professional success. Leadership competence is defined as an integrative personal and professional characteristic that combines professional knowledge, values, motivation, personal qualities, and practical skills required for effective educational and leadership activities.

The author proposes a structural model of leadership competence that includes motivational-value, cognitive, communicative-organizational, emotional-ethical, and reflective-activity components. The interdependence between leadership competence and the professional success of future preschool teachers is substantiated. The study identifies the pedagogical conditions necessary for the effective development of leadership competence in higher education institutions. Particular attention is paid to the implementation of innovative educational technologies, including project-based learning, coaching, training methods, case studies, mentoring, and digital learning tools, which contribute to the development of leadership potential, professional mobility, communication skills, and readiness for innovative professional activity. It is concluded that leadership competence is a key factor in the professional development, competitiveness, and successful self-realization of future preschool teachers.

Key words: leadership, leadership competence, professional success, future preschool teacher, preschool education institution, professional training, educational leadership, educational technologies.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 18.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.09.2026